

PROVINCIALE

BIBLIOTECA

Ente

D'Errico

3738

MATERA

U. STIGLIANI

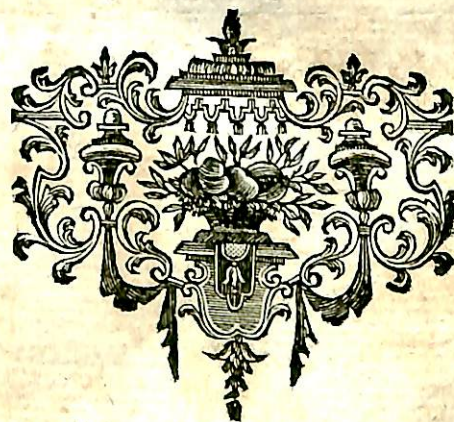
JUS REGNI NEAPOLITANI
NOVISSIMUM

1225
MARINI GUARANI
JUS REGNI NEAPOLITANI

NOVISSIMUM
CONCINNATUM AUDITORIO SUO.

T O M U S I.

EXCUDEBANT SIMONES FRATRES
Cum publica venia.

NEAPOLI 1774.

Ω ποποῖ, οἷον δὴ νῦ θεοὺς βροτοὶ αἰτιῶνται -
Εξ ἡμεῶν γὰρ φασὶ καὶ ἐμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μὲν αὐτῶν ἔχουσι.

Homer. Odyss. α.

M. ANTONIO . COLUMNÆ
HALIANI . PRINCIPI . ETC. ETC.
UTILI . MALETI . DOMINO . ETC. ETC.
TANTA . GENERIS . CLARITUDINE
UT . FAMILIAS . ITALIÆ . PRINCIPES
EA . GLORIA . PARTIM . ÆQUET
PARTIM . QUOQUE . SUPERGREDIATUR
EA . VERO . DEXTERITATE
SANCTIMONIA . COMITATE . CONSTANTIA
UT . RARO . QUIDEM . EXEMPLO
IN . SACRIS . PATERNIS . CONSTITUTUS . ADHUC
A . PROVIDENTISSIMO . FERDINANDO . IV.
SICILIÆ . PROREX . SIT . ULTRO . RENUNCIATUS
LITERARUM . OMNE . GENUS
CULTORI . FAUTORI . NUTRICIO
MARINUS . GUARANUS
NECESSITUDINE . FEUDALI . QUIDEM
SUUS . NEXU . MANCIPIOQUE
VIRTUTIS . ADMIRATIONE . TAMEN
SPONTE . DEVOTISSIMUS . AMPLITUDINI . EJUS
JUS . REGNI . NEAPOLITANI . NOVISSIMUM
VENERABUNDUS . CLIENS
PATRONO . DICAT .

INDEX EORUM,

Quæ in primo tomo continentur.

Exercitatio Historica de Diverso fato regionum, ex quibus Regnum Neapolitanum coaluit. pag.1

CAP. I. Quo regimine, quibus legibus usa fuerint Regni Neapolitani regiones ad Justinianum usque. 3

II. De fato Neapolitanarum regionum ab Justiniani ætate ad Nortmannorum adventum usque. 18

III. De fato nostrarum regionum post Nortmannorum adventum. 36

LIBER PRIMUS.

TIT. I. De diversis speciebus Neapolitani Juris, ejusque codicibus. pag.55

II. De summa hominum divisione veteri jure Neapolitano prodita. 71

III. De prima divisione liberorum hominum, prout Principi, aut baronibus immediate subsunt. 81

IV. De altera divisione liberorum hominum, seu de clericis, eorumque jure. 104

V. De filiisfamilias, eorumque jure. 123

VI. De Matrimonio, & secundis Nuptiis. 137

VII. De Concubinato, Legitimatione, & Adoptione. 159

VIII. De Patriæ potestatis dissolvendæ modis jure Neapolitano receptis. 174

IX.

IX. De Minoribus, eorumque curatoribus,
ac baliis. pag. 182

X. De usu poenarum, quæ ex capitis deminutionibus sequebantur olim. 191

XI. De mulierum Mundualdis, earumque fidejussionibus. 203

LIBER SECUNDUS.

TIT. I. De Rerum divisione, ac de Regalibus generatim. pag. 215

II. De jure Principis circa admortizationem, ejusque in Regno Neapolitano vicibus. 231

III. De fluminum, rivorumque dominio ex juris cum Romani, tum Neapolitani regulis. 248

IV. De Rebus Universitatis, ejusque demaniis, ac defensis. 259

V. Singularia de servitutibus ex consuetudinibus Neapolitanis, ac patrio Regni jure. 272

VI. De novi operis nunciatione, ejusque remissione. 285

VII. De donationibus propter nuptias, & an in Regno antefatum inde promanarit. 292

VIII. Testamenta quemadmodum ordinentur, aperiantur, & quatenus per consuetudines Neapolitanas testatorum coercentur arbitrium. 306

TIT. ULT. De Fideicommissis seu universalibus, seu singularibus. 324

Magn.

Magn. U. J. D. D. Dominicus Mangieri in hac Regia Studiorum Universitate Profess. Primar. revideat & in scriptis referat. Dat. Neap. die 31. mens. Maii 1774.

MATTHÆUS JAN. ARCHIEP. CARTHAGIN.

S. R. M.

Jussu Tuo, Optime Princeps, diligentissime perlegi opus inscriptum *Marini Guarani Jus Regni Neapolitani novissimum*. In eo Vir doctus, & in aliis suis operibus ignotas vulgo Doctorum vias inire solitus, primus fontes videtur indigitasse, unde Juris patrii scientiam oportet hauriri. Cum igitur id non minus studiosæ Juris Neapolitani juventuti, quam subactis in causis agendis viris maximo emolumento fore confidam, neque in eo quidquam Regiis Tuis Juribus obstare deprehenderim, statim evulgandum censeo. Dat. Neap. Prid. Kal. Septemb. MDCCCLXXIV.

Dominicus Mangieri.

Die 6. mensis Julii 1774. Neap.

Viso Rescripto Suae Regalis Majestatis sub die 1. currentis mensis, & anni, ac relatione D. D. Dominic. Mangieri, de commissione Rev. Regii Cappellani Majoris, ordine prefatæ Regalis Majestatis.

Rega-

Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma præsentis supplicis libelli, ac approbationis dicti Dom. Revisoris; Verum in publicatione servetur Regia Pragmatica, hoc suum &c.

SALOMONIUS.

Vidit Fiscus Regalis Coronæ.

Ill. Marchio Citus Præses S.R.C. tempore subscriptionis impeditus. Cateri Ill. Aularum Præfecti non interfuerunt.

*Registr.
Carulli.*

Athanasius.

Adm.

Adm. Rev. Dominus D. Salvator Rogerius S. Th. P. & in Aula Archiep. Philosophiæ Lector revideat, & in scriptis referat. Datum die 25. Septembris 1774.

J.J.EPISC.THEANEN.VIC.GEN.

J. SPARANUS CAN. DEP.

EMINENTISS. PRINCEPS

Accurate perlegi, Amplissime Præsul, Marini Guarani Opus inscriptum *Jus Regni Neapolitani novissimum*. In eo præclarissimus Auctor ad amussim præstitit, quod quidem docti omnes optabant. Nam non tantum Jus patrium eo dicendi genere est prosequutus, ut cum ipsis beatioris ævi scriptoribus ea de gloria certare videatur, sed & veros fontes primus aperuit, ex quibus Jus patrium videbatur hauriendum. Neque enim aliunde felici conatu illud derives, nisi sequioris potissimum ætatis historiam evolvas, & politicæ philosophiæ subeas recessus: quæ duo mira perspicientia Auctorem rimatum esse, ut nativam Juris nostri originem assequeretur, quicunque hoc opus percurrat, per se facile deprehendet. Cum igitur maximo emolumento studiosæ legum juventuti id futurum existimem; nihil autem adversus bonos mores, ac rectam fidem in eo offenderim; quam citissime edendum

dum censeo, dum, quæ summa est, Em. Tuæ au-
toritas accedat. Dat. Neapoli VI. Kal. Octobr.
1774.

Em. Tuæ

Additis. atque obsequentis.
Salvator Rogerius.

Attenta relatione Domini Revisoris, imprimatur. Datum die 21. Julii 1774.

J.J.EPISC.THEANENS.VIC.GEN.

J. SPARANUS CAN. DEP.

Errata

Corrige :

pag. 11	<i>ipsius Cicerone</i> <i>ævo</i>	<i>ipsius Ciceronis ævo</i>
28	<i>discordantis Ita-</i> <i>lorum rebus</i>	<i>discordantis Italiae rebus</i>
215	<i>vulgata divi-</i> <i>est</i>	<i>vulgata divisio est</i>
218	<i>medii ævi scri-</i> <i>ptores</i>	<i>medii ævi scriptores</i>

Cetera suppleat lectoris humanitas :

JU.

EXERCITATIO HISTORICA

DE DIVERSO FATO REGIONUM, EX

QUIBUS REGNUM NEAPOLITANUM

COALUIT.

Ars illa Italia nobilissima, unde post Nortmannorum adventum Regnum Neapolitanum coaluit, diversas Republicas complectebatur olim. Eæ diversas expertæ sunt vices, ac regimen : diversitatem vero regiminis diversæ leges sunt consequutæ. Ipsam Neapolim urbem hodie Regni principem non eodem perpetuo jure usam accepimus. Si quidem jus aliud apud eam obtinuit, quamdiu in veteri libertate sua nulli obnoxia præclare stetit, aliud, ubi in Romanam Civitatem sunt Neapolitani recepti. Alia adhuc apud Neapolitanos instituta, ubi ascita in Civitatem Neapolis municipii conditione censebatur, alia, ubi sub Antoninis fortasse Romanorum colonia renunciata fuit. Regiminis, legumque vices haud absimiles pleræque Regni regiones subierunt. Et valescente quidem Romanorum imperio solis eorum injuriis provinciæ nostræ patuerunt : verum magnitudine Romana labante, & mole sua jam fatiscente, in iis barbaræ quoque gentes sunt

A

sunt impune grassatæ. Earum vero adventu Majestatem Romani juris fere oblitæ nostræ regiones monstrosis prædonum exoticorum legibus per summam injuriam paruerunt. Quapropter florentissimi Regni jus novissimum enarraturi diversas ejus ab initio leges investigabimus, & quis status, quis habitus nostrarum provinciarum fuerit, antequam victricibus Nortmannorum armis cedentes unius Regni formam induerunt. Ordinis autem, & memorix causa vices nostrarum regionum diversas pro regiminis, ac legum diversitate in tres ætates potissimum partiemur. In prima edisseremus, quod regimen, quæ leges inter variam rei Romanæ fortunam in Regni regionibus obtinuerint ad Justinianum usque. Altera innovationes sistet ab ipso Justiniano, aliisve principibus mox ævo sequiori factas, & rem perducet ad Nortmannorum adventum. Tertia in vestum per Nortmannos regimen delineabit, & si quid memoratu dignius per juniores principes fuerit inductum. Hæc eo lubentius persequemur, quia nemo inter nostrates hætenus in tanta scribendi prurigne accuratiorum in ea re operam juventuti navavit.

CAPUT I.

Quo regimine, quibus legibus usæ fuerint Regni Neapolitani regiones ad Justinianum usque.

Quamdiu intra Latii fines se continuit Romana potentia, Neapolitani Regni regiones olim unius imperium perinde respuerunt, & ad libertatem omnes avidius conspirarunt. Rari olim in Occidente Reges, rariores adhuc in Italia, in hac Italiæ parte nullus. Ubi totum Latinum nomen vani fœderis obtentu sibi devinxere Romani, cum propior deesset hostis, qui cum bellicam virtutem exercerent infaustam orbi futuram, causas bello quærentes eo rem apud nos perduxerunt, ut omnes hujus Regni regiones serius ocus in suam potestatem redegerint. Romanis postquam eæ cesserunt, non idem ubique regimen. In singulis regionibus diversum id fuit, prout facinoribus suis populum rerum dominum quæque demeruissent, aut etiam pro victorum arbitrio. Diversam regiminis formam leges quoque diversæ sunt consequutæ. Nimirum subactis intra Italiam regionibus quadruplicem regiminis formam Romani præscribere consueverunt. Meritis enim adversus Rempublicam cujusque pensatis, aliis municipii, aliis jus colonix datum, aliæ juxta fœderis leges fœderatæ Civitates habitæ, aliis denique imposita præfecturæ conditio. Diversa in singulis & instituta, & leges. Alio enim

enim jure municipia, alio coloniarum, alio foederatarum Civitates, alio praefecturae regebantur. Longe quidem optima censebatur municipiorum, Civitatumque foederatarum conditio, praefectarumque fat dura, coloniarum non poenitenda. Proinde si cujusque Civitatis jura generatim intelligantur, facile definire fuerit, quae, valescente Romana Republica, apud nos cujusque regionis facies, quae leges, atque instituta forent.

II. Quod ad municipia, triplex eorum genus Festus constituit in voc. *municipium*, duplex vero Gellius *noct. Attic.* 16. 13. Ezechiel quidem Spanhemius & Festi sententiam ab errore vindicat, & accuratius ejus locum illustrat in *orb. Rom.* 1. 15. brevitatis tamen causa Gellium hic sequi lubet; cum praesertim primum apud Festum municipum genus ad hunc locum pertinere non videatur. Quaedam igitur municipia in Civitatem Romanam omnino veniebant. Eorum enim *municipes* & jure optimo *cives Romani* fiebant, & ipsum jus suffragii, & honorum Romae gerendorum nanciscebantur. Quaedam vero in Civitatem ea conditione recipiebantur, ut, quod Festus scribit, a populo Romano Rempublicam semper separatam haberent. Hi postremi *municipes*, cum in leges Romanas fundi non fierent, suis quidem legibus utebantur, jure tamen & suffragii, & honorum Romae gerendorum carebant. Proinde & nulli tribui apud Romanos erant adscripti. Priores igitur illi *municipes* meliori conditione usi videntur. Idem tamen, cum eos in Romanas leges fundos necessario fieri oporteret, Romanorum jure regebantur.

tur. Conf. Spanhem. *loc. cit.* Utroque *municipes* scita brevitate sua ita complexus est Gellius *noct. Attic. loc. cit.* *Municipes sunt cives Romani ex municipiis legibus suis, & suo jure utentes, munere tantum cum Populo Romano honorarii participes, a quo munere capeffendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Romani lege astricti, ni in quam populus eorum fundus factus est. Primos autem *municipes* sine suffragii jure *Cerites* factos accepimus.* Rationibus igitur accurate subductis, municipiorum conditio longe quidem optima videri debuit praesertim eorum, quae suffragii, & honorum capeffendorum jus forent adepta. Quin id genus municipum conditio ipsis Romanis in eo fortasse melior, quod & duplici patria censerentur, & honores cum in municipio, tum in urbe rerum domina nancisci possent.

III. Maximum quoque fuit sub Romanorum imperio foederatarum Civitatum conditioni pretium. Eae enim licet in Civitatem Romanam receptae non essent, jus tamen liberae Civitatis habebant, & suis legibus utebantur. Foederatae autem sunt appellatae ob foedus cum Romanis initum. Cave tamen, existimes, id foedus a foederatis Civitatibus cum Romanis ferri solitum aequum fuisse, quale hodie inter Principes *αυτοκρατορας*, & sibi nusquam obnoxios iniri solet. Id enim iniquum erat, eoque foederati populi imbecillitatem suam aperte profitebantur. Nam per foedus cum Romanis ictum in potestatem, & clientelam Romanorum veniebant ejusmodi Civitates satis

aliunde tutæ, se tantum Romanorum injurias subituras. Hinc fœderati populi in Romanorum potestatem venisse dicuntur apud Livium 35. 16. Nimirum in legibus quidem fœderis tutelam suam fœderatis Civitatibus Romani pollicebantur; vicissim tamen fœderati populi annum aliquod stipendii nomine Romanis repromittebant. Hinc Romanus ille legato regis Antiochi de fœderatis populis ita respondet apud Livium *loc.cit. Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno, & perpetuo tenore juris semper usurpato, numquam intermisso, quæ ex fœdere debent, accepimus.* Id igitur fœdus iniquum erat, eique nota quædam servitutis inerat. Proinde strenue nugantur illi, qui Neapolim, quamdiu fœderata Romanis fuit, Rempublicam omnino liberam, & nusquam eis obnoxiam fuisse gariunt. Conf. Virum clarissimum Nicolaum Ignaram in *palæstr. Neapol. pag. 160.*

IV. Quod ad colonias, earum quoque conditio sat commoda videbatur olim. Colonias autem appellitarunt Romani veteres devicta oppida, in quæ coloni Romani cives deducti forent. Opportunum id visum cum ad coercendos veteres hostes, tum ad plebeculam quotidie tumultuantem imminuendam. Verum enimvero, aucta mox Romana potentia, Civitates haud paucas coloniarum jure censi placuit, licet in eas nulli coloni deducti forent. Civitatum vero, quæ coloniarum renunciata forent, conditio diversa erat, prout illæ vel Romani, vel Latini, vel Italici juris pronuntiata essent. Coloniarum Romani juris conditio

ditio longe quidem optima censebatur. Generatim enim jure Quiritium utebantur, excepto suffragii, & honorum Romæ gerendorum jure. Nam conscriptos in colonias Romanos cives suffragii, & capeffendorum Romæ munerum jus amisisse, post Sigonium evicisse videtur Ezechiel Spanhemius in *Orb. Rom. 1. 11.* Coloniarum Latini, & Italici juris conditio diversa erat. Eæ enim non solum Magistratuum Romæ gerendorum jure carebant, sed & generatim jus Quiritium usurpare non poterant. Vide Heinecc. in *append. antiquit. Rom. c. 5. §. 128. & sequ.* In eo tamen coloniarum conveniebant omnes, quod ipsis legibus, & institutis populi Romani uti cogerentur: proinde Gellius *effigies parvas, & simulacra populi Romani eas appellat nost.* *Attic. 16. 13.* Ceterum post legem Juliam, & Plautiam, cum Italis universis communicata jam Civitate, coloniarum intra Italiam æquata conditio. Si quid igitur discriminis inter colonias post eas leges prodidere veteres, id tantum in coloniis extra Italiam quæri quidem oportet. Sat enim constat, post legem Juliam, & Plautiam complures extra Italiam Civitates Romani, Latini, Italiceve juris colonias renunciatas esse. Conf. idem Heinecc. in *append. antiquit. Rom. c. 2. §. 82. & c. 3. §. 98.*

V. Denique durissima conditio præfecturarum erat. Nam in præfecturæ quidem formam redigebantur Civitates, quæ Romano nomini fuissent infestiores, quæve adversus Rempublicam hostiliter quidem agendo id meruissent. Eæ igitur ad formam Provinciarum quam proxime accedebant.

Quemadmodum enim quotannis in provincias Proconsules, aut Prætores, in præfecturas quoque Præfecti annis singulis mittebantur. Exemplo provinciarum etiam nullus in præfectura Senatus, nullus ex indigenis magistratus, nusquam apud eas consilium publicum, nullum legum sibi ferendarum arbitrium. Quemadmodum enim provincialibus jus dicebat ex edicto suo Proconsul, ita & in præfecturis annuis suis edictis leges figebant, refigebantve Præfecti, eorumque lubitu res privatae saltem transigebantur. Vide Livium 26.16. Non deerant præfecturæ tamen humanius quidem habitæ, in quibus qualisqualis publicus conventus, & aliqua Reipublicæ facies viscebatur Cicer. *pro Sext.* 4. Enimvero quæ conditio Civitatum esset, ea perpetua quidem haud erat, & sæpissime factum constat, ut & præfecturæ ad jus coloniæ eveherentur, & coloniæ, aut municipia redigerentur in præfecturæ formam. Vide Sigon. *de antiqu. jur. Ital.* 2. 10. & sequ.

VI. Ita cum nostratibus, cumque Italiorum plebisque omnibus actum ad bellum Sociale usque. Eo primum deterriti fortasse Romani meliora consilia agentes humaniorem mentem induerunt. Primo igitur ad emolliendos ferocientium Italicorum animos anno Urbis 663. lege Julia ab Lucio Julio Cæsare lata cautum, ut socii in fide manentes jus Civitatis nanciscerentur, modo in leges Romanas fundi fierent. Deinde idem mox beneficium anno Urbis 664. lege Plautia communicari placuit peregrinis, qui fœderatis Civitatibus adscripti essent, si tempore latæ legis in Italia domi-

domicilium habuissent, & intra sexaginta dies apud Prætorem professi forent Cicer. *pro Arch.* Denique anno Urbis 670. si recte rationes init Heineccius in *append. antiq. Rom.* 1. 9. ipsos etiam Marfos, ac rebellantes Socios Civitate donari placuit. Ita eo perventum, ut omnes Regni Neapolitani populi, qui in leges Romanas fundi facti fuissent, jus Civitatis optimum consequerentur. Cave tamen, existimes, post legem Juliam, & Plautiam hujus Regni regiones omnes, vellent, nollent, Civitatem accipere oportuisse. Cui enim bono conciliandis animis privilegium, quod obtruderetur invitis? Post leges igitur de Civitate communicanda latas integrum nostratibus cum reliquis Italiorum fuit, oblatas condiciones excutere, atque in commune statuere, magisne expediret, in libertate sui juris permanere, an, legibus Romanorum ascitis, Civitatem Romanam accipere, ut ex Cicerone constat *pro L. Cornel. Balb.* 8. Inde factum, ut, apud Regni Neapolitani populos serio re perpenſa, alibi jus Civitatis se commendaret, alibi libertas sui juris magis arriſerit. Ita Puteolani quidem, conditione Civitatis repudiata, veteri libertate sua uti maluerunt Cicer. *agr.* 2. Contra Neapolitani post quæquale diffidium Civitatem Romanam prætulērunt, ut sæpius a Cicerone proditum, ac præsertim *epist.* 3. 13. Locum juvabit apponere, ne quis porro pergat oppedere. *Lucius Manlius est Sosis: is fuit Catinensis, sed est una cum reliquis Neapolitanis civis factus, Decurioque Neapoli. Erat enim adscriptus in id municipium ante Civitatem* So.

Sociis, & Latinis datam. Inde igitur duo apprimè constant, nimirum & ante legem Juliam pridem Neapolim ex Civitate foederata municipium evasisse sine jure suffragii tamen, & post eam rogationem, legibus Romanis ascitis, eandem in Civitatem receptam. Sed desino ego plura; totam rem enim rite peroravit Nicolaus Ignarra vir sane dignus præceptore Mazochio, & penitioris eruditionis inter nostrates facile princeps *palestr. Neapol. pag. 163. & sequ.*

VII. Jam vero post leges de communicanda Civitate latas municipia, atque coloniæ neque apud provincias Neapolitanas, neque in aliis Italiæ regionibus defuerunt, ut passim tradidere veteres. Si qua enim municipia, aut coloniæ Civitatem accipere maluerunt, neque vetus vocabulum immutarunt, & adhuc Civitate accepta municipii, & coloniæ discrimen aliquale retinuerunt. At qualem, inquires, municipia, & colonias inter discrimen superfuerit, ubi & leges Romanas recepissent utraque, & jure Civitatis perinde censerentur? Discrimen eo rediisse videtur, quod accepta Civitate municipia, licet leges Romanas in judiciis sequerentur, sua tamen instituta, & veteres Magistratus fere fervarent. Hinc de Neapoli adhuc municipio scribit Strabo *libr. 5. pag. 246.* quamvis in Civitatem recepta jam foret, plurima Græcorum vestigia suo ævo ibi superfuisset, *gymnasia, ephebia, phratrias, & Græca nomina.* Contra accepta Civitate coloniæ vera Romæ fiebant effigies, atque apud eas porro non ipsas tantum Romanorum leges, sed &

Ro-

Romanorum instituta ferme omnia servari oportebat, ut recte ab eodem Ignarra monitum *in palestr. Neapol. pag. 171. & sequ.* Ceterum, communicata cum Italis Civitate, veterem majestatem suam non imminuere Romani, neque perpetuo Itali omnes in Civitate permanserunt sub municipii, aut coloniæ honesto vocabulo. Si qua enim Civitas adversus Romanum obsequium molita quid foret, aut quoquo modo libertate sua per licentiam abuteretur, Civitate adempta, in præfecturæ formam redigebatur. Eam sane vicem Capuam subiisse novimus. Siquidem ante Ciceronem consulem atrociori suo facinore præfectura per Senatum renunciata fuit, licet haud multo post, & ipsius Cicerone ævo, Civitate recepta in jus Coloniæ remearit Cicer. *pro Sext. 4.* Ad formam præfecturæ quoque Fundos regi solitos ætate sua testatur Horatius *sermon. 1. 5.* Plures adhuc intra Italiam urbes post leges de communicanda Civitate latas in formam præfecturæ redactas recenset Sigonius *de antiqu. jur. Ital. libr. 2. 10.* Quin ne ipsa quidem municipia in Civitatem semel ascita sub jure municipii perpetuo perennarunt. Sane Neapolis Civitatis acceptæ tempore municipium colonia tandem renunciata fuit, ut ex Petronio constat *Sat. 57.* Id vero factum vel sub extremis Commodi temporibus, vel sub Septimio Severo evicisse videtur idem Ignarra *in palestr. Neap. pag. 217. & sequ.*

VIII. Porro enarrata forma regiminis in Regno Neapolitano, ut fere in reliqua Italia, stetisse videtur ad Hadrianum usque. Ab eo primum &

Nea-

Neapolitanarum regionum, & totius Italiae immutatum est regimen. Nimirum ad Hadrianum usque ignotum in Italia provinciae nomen, aut forma. Ea, quanta quanta erat, tota olim dividebatur in regiones undecim: insulae Italiae proximae ea divisione non continebantur in eo infeliciores, quod in provinciae formam statim debellatae redactae jam forent. Primus Hadrianus contra instituta majorum Italiam ipsam provinciae formam induere iussit. Igitur ex Italia, eique adjacentibus insulis provincias fecit numero septemdecim, easque partim Consularibus, partim Praesidibus, partim Correctoribus regendas commisit, ut ex Spartiano liquet in *Hadrian.* Regni Neapolitani regiones omnes in quatuor divisae provincias. Ex iis Campania Consulari paruit, Samnium Praesidi cessit, Apuliam, & Calabriam, Lucaniam, & Brutios Correctores habuerunt. Vide Jacobum Gothofred. in *not. dignit. Cod. Theodos.* & Petr. Jannon. *histor. civil. libr. I. c. 5.* Exinde Neapolitanae regiones durius habitae. Quamvis enim, ascita provinciae forma, jus Civitatis eae retinuerint, vanum tamen Civitatis nomen nostrates vix tueri poterat adversus Magistratum impotentiam, a quibus potissimum jus dicebatur, Curiarum municipalium auctoritate jam languesciente, & Civitatum Duumviris jus dicere in municipiis, coloniisque solitis si non abolitis, certe in Consularium, Praesidum, Correctorumve praesentia minori facultate praeditis. Ita tandem jus Civitatis adversus nostros homines obtentui fortasse fuit, ut graviora ipsis onera indicerentur. Sane haud
ita

ita multo post Caracalla Civitatem communicavit cum omnibus in orbe Romano viventibus, ut 2 pluribus hereditatum decimae solverentur *l. 17. ff. de stat. hom.* Illud hic adverti velim, in divisione per Hadrianum facta urbem Neapolim ad Campaniae pertinuisse provinciam. Ipsa Capua urbs provinciae princeps renunciata: ibidem Consulari praestituta sedes. Neapolis igitur ipsa Capua in ea divisione minor. Conf. Petr. Jannon. *hist. civil. libr. 2. c. 3.* A Capua urbe provinciae principe provincia sortita vocabulum *Campania* est appellata: eam *Neapolitanam* dici non oportebat, ne ab urbe non principe provincia nomen acciperet. Verum ea de re plura ego mutire nolim, ne iram ejus experiar, qui perpetuae Neapolitanorum libertati tuendae se unice mancipavit: aliunde ipsius in patriam laudo pietatem.

IX. Jam vero praestitutum Italiae ab Hadriano regimen perennavit ad Constantinum usque. Ab eo in plerisque saltem neque Italiae, neque reliquarum provinciarum immutata facies. A veteribus tamen Augustis in eo praesertim recessit Constantinus, quod Praefecti Praetorio potestatem intentiorem antea, & ipsis Principibus suspectam, periculosam, infaustam, in ordinem redegit, eamque civilem ex militari fecit. Ne quis etiam ex persona unius metus ingrueret, atque inter plures divisa potentia securitatem sibi pararet, Praefectos ex uno quatuor esse iussit. Alius igitur Italiae, alius Galliae, alius Illyrico, alius Orienti praepositus, cuique intra limites territorii sui jurisdictione tributa. Vide Jacob. Guth. *de offic. dom.*

August. 2. 6. Neque tamen substitit hic Constantinus. Facinus adhuc cœptavit, quod exitiale quidem imperio, Italiæ, ac nostris Provinciis maxime luctuosum evasit. Nimirum licet Romanum imperium inter duos Augustos, duosque Cæsares partitus antea Diocletianus esset, id ipsum tamen sine vera imperii divisione factum. Nam non aliud in ea divisione spectatum, quam ut adversus exercituum conjurationes Principes tutiores essent. Neque enim temere milites adversus Principem conspirassent, si, eo cæso, præsto adhuc tres alii ultores forent. Verum a Constantino imperium re vera divulsus, ita divisione inita, ut duobus pareret Principibus, quorum alter Orienti, alter Occidenti præesset. Sed nihil æque Italiam perdidit, quam susceptum a Constantino novæ Romæ constituendæ consilium. Bizantium enim concessit veteris Romæ æmulam eam excitaturus. Ita ingentiori hominum, & pecuniæ vi Romam, atque Italiam spoliavit. Nam & complures sequuti Principem Bizantium confluerunt, & tributa pro temporum ratione gravissima ab Italia in fiscum Bizantinum inferebantur. Bizantium etiam omnifere converso commercio, rarior apud Italos pecunia inde fiebat, cum præsertim tributominine in Italiam Orientis divitiæ porro non com-mearent. Vide Montesquieum *grandeur, & decadence des Romains chapitr. 17.* Ita in dies languescens Occidentis imperium a barbaris Gentibus varie jactatum, attritum, defecit sub Augustulo tandem anno Christi 476. Ex ejus rui-

nis

nis serius ocus varii principatus exorti. Itaque cum reliquæ imperii Occidentalis partes a corpore suo abscissæ diversis sub dominis diversam fortunam experirentur, Italiæ regnum Odoacri cessit Ærulorum regi. Interea vero temporis Bizantini Principes rerum in Occidente gestarum incuriosi Romani imperii Majestatem in Oriente tantum in speciem retinebant.

X. Jam vero licet vix ulla forma regiminis sit præ Regno pacatior, numquam tamen cum Italia, Neapolitanisque provinciis, quam per Odoacris regnum, infestius videtur actum. Verum sub Ærulorum infestissimo principatu ex tot ærumnis oppressæ Theodoricum Ostrogothorum regem liberatorem suum expertæ sunt tandem. Is fere ad Romanum modum a Zenone Constantinopoli eductus veritus, ne Gothorum animi otio corrumperentur, indignatus etiam per Italiam Odoacrem impune bacchari, ex Imperatoris venia Italiam petiit cum Ærulorum rege de ejus imperio certaturus. Nec diu cunctatus infestis signis Odoacrem aggressus ejus exercitum fudit. Non ita multo post, Ravenna capta, quæ pridem ab ipsis imperatoribus, versis in Occidente rebus, sedes imperii delecta fuerat, cæso Odoacre, regno Gothorum in Italia, nostrisque regionibus fecit initium Procop. *libr. 1. histor. Gothic.* Rerum Theodoricus potitus a Romano regimine nusquam descivit. Eadem igitur Italiæ retentæ divisio, idem regimen, & ipsa Magistratuum vocabula nusquam apud nos immutata. Ritu enim Romano provinciæ Consularibus, Correctoribus, Præsidibus

pa-

paruerunt, ut variis in locis a Cassiodoro proditum. Id tantum Theodoricus addidit, quod in minores etiam Civitates jus apud eas dicturos magistratus misit; ii comites appellati. Hunc vero morem vel ideo Grotius Romano præfert in *prolegom. ad histor. Gothor.* quia, præsentibus in singulis oppidis comitibus, jus suum persequuturi cives in Civitatem provinciæ principem sapius itare non cogerentur. Non absurde igitur statuit Petrus Jannonius, hodiernum Regni institutum mittendi quotannis *gubernatores*, quos vocant, in singula provinciarum oppida ex Gothorum moribus profluxisse *histor. civil. libr. 3. c. 2.*

XI. At quibus legibus sub Gothis, inquires, Neapolitanæ provinciæ paruerunt? Solent quidem plerumque victores devictis populis aut suas, aut novas pro lubitu leges indicere. Verum Theodoricus, qui sanctimoniam Romani juris apprime norat, non solum Neapolitanas, & reliquas Italiæ provincias, sed & Gothos ipsos regi jure Romano jussit Cassiodor. 3. *var. 43. 4. 22. & 33.* Hinc quamvis sub auspiciis regni sui celebre illud edictum componi curarit a Petro Pithæo editum, in illud tamen congesta fragmenta e jure Romano hausit, si pauca demas, quæ ad Gothicum rigorem magis accedunt. Id testatur Theodoricus ipse, qui ad edicti calcem de ejus fontibus ita loquitur: *quæ ex novellis legibus, ac veteris juris sanctimonia pro aliqua parte collegimus.* Cum vero sub Regno Gothorum nullus alius codex Romani juris præter Theodosianum publice confirmatus extaret, in nostris regionibus sub Theodori-

dorico, eumque insequentis regibus ex ipso Theodosiano codice, ac novellis constitutionibus post eum ab Imperatoribus editis jus dictum oportuit. Conf. Jacob. Gothofred. in *prolegom. Cod. Theodof. c. 3.* Alioquin ea tempestate Romanis legibus amicissimi fuerunt non solum in Italia Ostrogothi, sed in Gallia Visigothi quoque. Hinc eorum rex Alaricus Romanorum commodo sub regno suo degentium legum Romanarum collectionem instituit ex codice potissimum Theodosiano, Gregoriano, Hermogeniano, Pauli sententiis, Cæli institutionibus, & novellarum corpore. Ea autem collectio *Aniani breviarium* passim audit, & juris Romani vocabulo a sequioris ævi scriptoribus frequentissime indigitari solet. Vide eundem Gothofr. *loc. cit. c. 5.*

CAPUT II.

De fato Neapolitanarum regionum ab Justiniani ætate ad Nortmannorum adventum usque.

VAlescente in Italia, ac regionibus Neapolitanis Regno Gothorum, struebat jam fortuna in alia parte terrarum initia, causasque ejus excidio. Justinus primus ex bubulco factus Imperator orbus ipse Justinianum sororis filium ad imperium sibi collegam ascivit. Ita, Justino mortalitati cedente, per manus imperium Justiniano traditum anno Christi 527. Is quietis impatiens, & gloriæ sibi parandæ appetentissimus, ubi, absoluta celeberrima illa rapsodia Romani juris, studiis pacis inclaruit, inter tot belli causas ob provincias ab Imperio Romano divulsas ad bellicam quoque laudem animum appulit. Carthagine potitus igitur, ac Vandalis triumphatis, Italiam quoque, ac Regni Neapolitani provincias potiore olim imperii Romani partem recipendas instituit. Jussu Zenonis Italia potiti Gothi, iusti quidem ab initio possessores, post longum annorum sexaginta ævum ob Italiam ipsam armis laceffendi non videbantur. Eos tamen aggressurus Justinianus duas belli causas potissimum prætexebat, primo scilicet Amalasuntam regis Atalarici matrem a Theodato rege Gothorum impie casam; deinde Lilybæum Siciliae promontorium a Gothis summa cum injuria detineri;

tineri; illud ad Africam pertinuisse olim; Africa recepta igitur ad Romanum imperium redire oportere Ludewig. *in vit. Justin. c.8. §.91.* Quapropter Amalasuntæ, & imperii vindex Justinianus Belisarium clarum illum bello Vandalico ducem cum delecto militum robore in Italiam misit, qui, Gothis expulsis, eam in suam potestatem redigeret. Is Bizantio solvens Sicilia statim potitus, neque multo post Rhegio exceptus omnes fere Regni Neapolitani provincias, & ipsam Neapolim in Justiniani sacramentum adegit. Inde reliquias belli sequutus Romam ipsam Bizantino Imperatori restituit decimo septimo ferme anno, ex quo Justinianus Augustus fuerat consalutatus. Quamvis vero, Belisario Constantinopolim revocato, sub ductu, auspiciisque Totilæ omnes pene Regni regiones Gothorum rursus cessissent armis, eunuchi tamen Narsetis adventu res Græcorum in Italia restitutæ. Pluribus igitur cladibus fracti Gothi, ac cæde Tejæ, qui apud eos Regnum postremo habuerat, omni spe Italiæ retinendæ dejecti eam Justiniano cesserunt anno 553. post annos ferme quatuor, & sexaginta, ex quo Italiæ Regnum adeptus Theodoricus fuerat. Conf. Petr. Jannon. *histor. civil. libr. 3. cap. 4.*

II. His ita transactis, Neapolitanæ provinciæ, & reliquæ Italiæ regiones Constantinopolitano solio restitutæ Bizantinis Principibus perpetuo paritura jam videbantur. Verum Justiniani obitus paulo post receptam Italiam, ejusque successor Justinus Vigilantiæ sororis filius novis rerum vicibus

viam aperuerunt. Is Claudio Imperatore haud absimilis, atque, ut olim Agrippinæ Claudius, Sophiæ conjugis suæ ludibrium, ejusque imperiis obnoxius, ab Italia revocavit uxoris jussu Narsetem, cujus virtute illa ad Principum Bizantinorum obsequium remearat: ita Longinus datus ei successor. Is Ravennatensem Exarcham se gerens exemplo Magistratuum, qui toti diœcesi in Oriente præerant, aliud molitus est in Italia regimen, idque novitate invidiosum exitiosum eventu fuit. Veteri enim Consularium, Præsidum, Correctorum neglecto instituto, singulas Italiæ Civitates ducibus suo nutu delectis regendas dedit; alterum alteri subesse vetuit: ipse, delecta sibi Ravennæ sede, sua jussa omnes asperare jussit Sigon. *de reb. Ital. libr. i.* Ita, inter minores Civitates, atque urbes provinciarum principes veteri abrupto vinculo, militares copiæ imminutæ, nulla usquam exercitus forma, & in tot frustra concisam Italiam primis incurforibus cedere oportebat. Ea usus occasione Narsetes, qui ob Italiam successoris traditam Justino, ejusque conjugis implacabilius irascebatur, per literas monuit Alboinum Longobardorum regem, ita res Græcorum in Italia comparatas esse, ut ea facili negotio potiri posset. Nota Italiæ Alboino opulentia, & quantum illa Pannoniæ tristi Cælo præcelleret. Is igitur, Pannonia statim relicta, infesto exercitu petens Italiam eam nil tale cogitantem, nullo copiarum robore munitam, fluctuantem adhuc, nequedum firme hærentem Bizantino Principi in suum sacramen-

mentum adegit. Ita Longobardorum in Italia Regno factum initium anno Christi 570. Conf. Petr. Jannon. *histor. civil. libr. 4. cap. 1.* In verba Alboini tamen non sunt adacta Exarchatus Ravennatensis, Roma, Neapolis, Cajeta, Surrentum, aliæque complures Brutiorum, & Calabriæ urbes tum ob facile auxilium per Bizantinos Principes ipsis missitari solitum, tum ob Longobardorum diutinum interregnum. Ii enim ob Clefis crudelitatem regem exosi post ejus cædem, in Regnum successore non cooptato, per ipsum decennium sub imperio ducum agere maluerunt. Ita factum, ut qualemqualem Majestatis speciem diutius in Italia retinuerint Bizantini Principes. Conf. Paul. Warnefrid. *libr. 2.* & anonym. Cassinen. apud Camill. *Pellegr. in hist. Princ. Longob.*

III. Hic ferme status Italiæ, ac regionum Neapolitanarum fuit ad regem Astolfum usque. Is, ad summum potentia culmen regno Longobardorum evecto, libidine proferendi fines magnas excivit in Italia turbas, & ipso regni incremento Longobardis exitium maturavit. Nimirum decessoribus suis Astolfus ambitiosior, Ravenna vi capta, finem Exarchatui Ravennatensi fecit anno Christi 751. ut rationes init Freherus in *Leunclav. tom. 1. jur. GræcoRom.* Audentior mox successu factus infesto exercitu petiit ipsum Romæ ducatum. Minirabundus autem ipsi Romæ imminabat, quæ ab ipsis Gregorii II. temporibus ob Leonis Isaurici edictum de cultu imaginum abolendo Bizantini Principis fidem exuerat, seque Pontifici tradiderat, seu illum

illum sibi Principem, seu ducem elegerit. Inter hæc Astolfi molimina penes Stephanum III. Romana sedes. Is, contra Longobardorum impetum Constantino Copronymo aliis bellis distracto frustra tentato, majorum suorum exemplo usus ad Pipinum Galliarum Regem confugit principatus in Pontificibus auctorem Anastas. *in vit. Steph. III.* Pridem enim Pipinus, qua in Pontifices pietate erat, Exarchatum Ravennatensem, & præter Pentapolim, Romam etiam, ejusque ducatum Pontifici subesse jussit, ejusque sacerdotium primus principatu munivit Sigon. *ad ann. 756.* Interea Astolfus opportune moritur. Verum, eo e vivis erepto, novæ statim exortæ dissidiorum causæ. Nimirum, Astolfo mortuo, Italiæ regnum Desiderio cessit, qui postremus inter Longobardos Italiæ imperitavit. Is offensus Romano Pontifici Hadriano I. Exarchatum Ravennatensem, aliasque urbes per Pipinum Pontifici cessas, eive per Carolum Magnum Pipini filium confirmatas invasit. Præsto Carolus Pontificibus vindex erat. Ad eum igitur per Hadrianum re delata, Carolus Pontificis ultor statim accurrit. Itaque prælio cum Desiderio feliciter depugnato, eum intra Papiam ad extremam egestatem redegit. Mox oppido ex deditione potitus Desiderium, ejusque cum uxore liberos in Gallias deportari jussit: ibi incertum, fatone, an quæsitâ morte ii perierint. Ita per Carolum Magnum Regno Longobardorum factus in Italia finis, idque in Francos translatum anno Christi 774. *Conf. Jannon. hist. civil. libr. 5. c. 4.* Cete-

Ceterum Longobardis devictis, atque Italia Carolus Magnus potitus ipsum Longobardorum regimen apud Italos immutari vetuit. Proinde qui Longobardici regiminis faciem in Italia norit, is Francorum quoque regimen ferme percipiet.

IV. Quod ad Italicum igitur Longobardorum regimen, ii rerum potiti, Longinum æmulati fortasse, Regia sede Ticini constituta, in *Ducatus* plures totam Italiam diviserunt. Præpositi cuique ducatu ab initio duces, non perpetuo tamen eam potestatem habituri, sed pro regum arbitrio gradu suo movendi. Primus Autharis rex Longobardorum tertius Ducum animos arctius sibi devincturus, supremo Civitatum dominio sibi retento, Duces perpetuos renunciavit; in filios etiam, qui stirpis virilis essent, ducatus transmitti jussit, eisque non multari quempiam, nisi perduellionis manifestæ reum. Percipiendorum vero ex ducatu redituum semissem ducibus relinqui, semissem in fiscum suum inferri cavit Sigon. *de reb. Italic. libr. 1. & Pancirol. thesaur. variar. lect. 1. 90.* Ita per Longobardos fortasse primum in Italia feudorum fundamenta jacta. Quamvis enim, sexto saltem labente sæculo, feudorum lineamenta quædam in Gallia innotuissent, eorum tamen in Italia institutum Longobardis unice tribuendum videtur. Certe consuetudines feudales, quæ in Italiæ feudis primum inoleverunt, maximam partem ex jure Longobardico promanarunt, licet, quæ eluxit earum æquitas, iisdem consuetudinibus apud Gentes ferme omnes feuda mox regi cœperint. *Vid. Horn. in jurispr. feud. c. 8.*

Inter ducatus autem Longobardi tres potissimum præcellere voluerunt, Forojuliensem scilicet sub Italiæ ingressum, veluti in umbilico Spoletanum, Beneventanum in ejus extremo. Beneventani tamen ducatus, qui in plures comitatus, & castaldias divisus mox fuit, dignitas longe maxima. Primo enim Autharis, e Brutiorum provincia Græcis expulsis, eam ad Beneventanum ducatum pertinere jussit. Deinde juniores Longobardi Principes, reliquis provinciis Regni subactis, eas ab eodem ducatu pendere voluerunt. Proinde totum, quæqua patet hodie Regnum Neapolitanum, Beneventi ducibus parebat olim, si a Neapoli, Amalphi, Cajeta discesseris, aliisque paucis Calabriæ præsertim, & Brutiorum urbibus. Hinc & Longobardiam minorem Beneventum dictam observat clarissimus Pellegrin. in præf. ad anonym. Salernit. p. 164. Proinde validæ ducatus Beneventani vires, ejusque Duces non solum Græcis perpetuo restiterunt, sed & ipsius Caroli Magni quælequale jugum tentarunt excutere. His quidem initiis factum, ut Arechius præter pacta conventa, Ducis omisso nomine, se Beneventi Principem appellarit, Italiæ regibus nusquam obnoxius. Verum pacis studio Grimoaldum II. Carolo Magno tandem tributum promississe narrat Erchempertus *hist. n. 7.*

V. Jam vero, licet in Francos Italiæ Regno translato, Beneventani ducatus gloria præclare stare videretur, novæ tamen nostrarum regionum vices illum primo misere dilacerarunt, deinde in frustra comminutum omnino mox perdiderunt. Pri-

mo

mo enim ex Africa Saraceni adveſti, postquam indignis modis per totam fere Siciliam sunt debacchati anno ferme Christi 820. Tarentum haud multo post appulerunt. Ita quoquoversus in nostras Provincias discursantes non solum Civitates sub Græcorum sacramento positas, sed regiones etiam Beneventani Ducatus latrociniiis, ac prædationibus infestarunt. Deinde, quod ex eodem Erchemperto constat *hist. n. 15.* adversus Principem Radilchisium per Landulfum Capuæ Castaldum conjuratione conflata, eo audaciæ a factiosis ventum, ut Siconolfum Salerni principem renunciarint anno 840. Neque tamen hic turbarum finis. Radilchisius enim injuriam sibi illatam persequuturus, quia propriæ vires non suppetebant, auxiliarios sibi Saracenos accivit. Exemplo usus Siconolfus & ipse Saracenos Hispaniam incubantes præsidio sibi paravit. Eorum adventu quot ærumnas nostræ perpeſſæ sint regiones, deſſeri facilius, quam narrari queat. Per Ludovicum quidem II. Italiæ regem inter Siconolfum, & Radilchisium ita composita sunt diffidia, ut alteri Salernitanus, alteri Beneventanus principatus intra certos fines addiceretur, duo tamen inde perſisterunt incommoda. Primo enim Siconolfus, & Radilchisius præter obsequium tributum quoque Ludovico promittere sunt adaſti: ita jus feudi in principatum Beneventanum fere intermortuum ab utroque agnitum Erchemp. *hist. n. 20.* Deinde conjunctis Ludovici copiis Saraceni vix pulſi Barium infederunt ad injurias in utrumque principatum per-

perpetuo parati. Proinde non ita multo post ad coercendos eorum impetus rursus in nostras regiones Ludovicum accitum oportuit. Nam in dies languescientes utriusque principatus vires Saracenorum incurfibus propulsandis per se superesse vix poterant anonym. Cassin. n. 13.

VI. Beneventano Principatui ita discerpto non multo post infestior adhuc fortuna rediit. Comperto enim Siconolfi exemplo, perduellionem sub infirmo principe impune coeptari, Castaldus Capuæ Landulfus, Beneventano principi denegato palam obsequio, & ipse principem egit: tantum, augustiori principis repudiato vocabulo, se comitem appellari iussit, licet re ipsa principem se præstaret Erchemp. *hist.* n. 22. Beneventani igitur principatus membris ita dissectis, Longobardorum in nostris regionibus validæ vires accisæ præsertim, ubi ipsius principatus incuriosi parentes naturali adversus filios caritate abrepti eum inter plures liberos sibi nusquam obnoxios diviserunt. Ita quidem Episcopus, & comes Capuæ Landulfus inter trium fratrum filios comitatus sui divisionem instituit haud advertens, principatus rationem non aliter constare posse, quam si ab uno regatur Erchemp. n. 31. Inde factum, ut, quasi deesset externus hostis, ejusdem principatus possessores adversis armis semet impeterent. Ita igitur in Neapolitanis provinciis Græcorum restitutæ vires, ac plurimæ Apuliæ, & Calabria Civitates in eorum potestatem venerunt. Et inde tamen frequentiora prælia, ac certo asseverare ausim, non alia apud nostrates infestiora tempora, quam quæ

quæ per nonum, & decimum sæculum nostris regionibus ingruerunt. Sæpius adversis signis in sua viscera sæviisse legimus Beneventi, Capuæ, ac Salerni principes, duces Neapolitanos etiam, & Amalphitanos, quorum vires per eam tempestatem mirum in modum adoleverant. His in diffidiis sæpiuscule Saraceni aderant vel ab imbecillioribus mercede pellecti, vel ex tempore voluntarii, & compendii sui gratia spem belli sequuti. Postremo eo res reciderunt Beneventani principis, ut ipsa Benevento aliquandiu Græci potiti fuerint anonym. Salern. *apud Pellegri.* p. 4. n. 6. Interea imperium, & Italiæ regnum a Francis transferebatur ad Italos, & Guido dux Spoletanus Pontificis favore potissimum anno 891. Rex Italiæ, & Imperator salutabatur. Id ipsum tamen, quod faustum videri poterat ob promptum adversus Saracenos, aut valescentes Græcos auxilium, nostris regionibus luctuosum accidit. Ob certamina enim Gvidonis, & Berengarii de imperio, & regno Italiæ contentium adversus Saracenos, aut Græcos auxilia Longobardi Principes ab Italiæ Regibus frustra expectassent.

VII. At vero inter tot nostrarum regionum turbas in reliqua Italia res pacatiores haud erant propter æmulum diffidia, qui diversis studiis populorum adjuti de regno Italiæ, & imperio decertabant. Ita per annos ferme sexaginta, quibus, deficiente Caroli Magni virili stirpe, imperio, & Italiæ regno potiti sunt Itali, res apud ipsos fuerunt infestiores, & ubique plurima belli

belli facies. Jamque omnia in perniciem eruptura erant, nisi meliora consilia agitantes Itali externam opem respectassent, atque anno Christi 961. Othoni Magno regnum Italiæ, atque imperium detulissent. Is enim Henrici regis Germaniæ filius rebus contra Saxones, & Sclavonas præclare gestis eam nomini suo famam conciliarat, ut restituendis fluxis Italiæ rebus unus par crederetur. Id consilium Italiæ saluberrimum nostris etiam regionibus medicinam qualemqualem attulit. Otho enim, compositis discordantis Italarum rebus, in nostras quoque provincias adventavit. Ibi jure Imperatorum usus primo per Longobardos principes vetus sibi obsequium, ac tributum repromitti curavit, principali nomine communicato quoque Capuæ dynastæ. Is enim, licet eo usque principem aperte egisset, vocabulo tamen abstinerat. Deinde, auxiliariis ipsis Longobardis ascitis, postquam Saracenos debellavit, aut fudit, Græcos aggressus etiam res eorum eo pene redegit, ut Bizantini Principes universis Apuliæ, & Calabriæ urbibus propediem carituri jam viderentur. Verum Nicephori Phocæ opportuna cædes, & ab eo prognata Theophania Othonis filio nupta impedimento fuit, quominus Imperator bello Græcos ultra persequeretur Sigon. ann. 972. Neque tamen, rebus ita compositis, in nostris regionibus ad adventum Nortmannorum usque a bello, aut præliis omnino cessatum. Primo enim aut Saraceni ad nostra litora præter expectationem advecti, aut eorum reliquiæ adhuc in Regno delitescerent infestam

festam pacem reddebant. Deinde, præterquam quod libidine proferendi fines Longobardi principes cum Græcis manus sæpissime conferebant, postquam ex eodem principatu plura delibata sunt feuda, quod Capuæ potissimum usuvenit, aut inter ipsos barones, aut cum ipso principe, cujus sacramentum impune detrectabatur, sæpiusculè justo bello certatum. Vide Jannon. *hist. civil. lib. 8. c. 2.*

VIII. Antequam postrema fata nostrarum regionum edisseramus, ipsa ratio instituti postulat, ut de legibus inquiramus, quæ ab ævo Justiniani ad Nortmannorum adventum usque apud eas obtinuerunt. Quo enim jure ante Justiniani ætatem Neapolitanæ provinciæ usæ fuerint, enarravimus superiori capite. Primum omnium satis constat, collectionem Romani juris a se absolutam Justinianum in omnibus imperii provinciis vigere jussisse. Italia quidem in Justiniani sacramentum nondum adacta fuerat, cum primum ejus syntagma promulgabatur; verum ubi, debellatis Gothis, ea restituta fuit imperio, pragmatica sanctione sua Justinianus non solum pandectarum, & codicis sui volumina, sed novellas quoque a se subinde editas per Italiam observari jussit. Prostat ea Justiniani pragmatica post novellas in editione Dionysii Gothofr. *Antwerp. pag. 242. §. 11.* Perperam tamen inde quis inferat, seu sub Justiniano, seu sub junioribus Bizantinis principibus in Italia, nostrisque provinciis jus dictum fuisse ex Justiniani syntagma. Primo enim, cum statim intra biennium post

post receptam Italiam fato cessisset Justinianus, ob temporis angustias fieri quidem haud potuit, ut Justiniano superstite una veluti litura inveterati Italorum mores, & receptæ per Italiam leges abolerentur. Nam biennium illud haud integrum, quod recepta Italia imperatoris vitæ superfuit, vix novis legum voluminibus evolvendis, nedum tot legibus in ipsos rerum articulos, & fori observantiam redigendis sufficere videbatur. Deinde, Justiniano vivis erepto, cum sub Justino statim Italia Longobardi potiti fuerint, eorum odium adversus Bizantinos principes pati quidem haud poterat, ut Justiniani legibus obtemperare a Longobardis compellerentur Itali. Longobardi quidem, ut infra liquebit, Italici concesserunt, ut jure Romano uti pergerent, id ipsum tamen ex Theodosiano codice, non ex Justiniani collectione in Italia dictum. Quemadmodum enim in Gallia, & Hispania Visigothi, populis a se devictis Romani juris libertate relicta, ex Theodosiano codice jus dici voluerunt, ita in Italia Ostrogothi quoque, concessio Italici usu Romani juris, id ea lege concessisse videntur, ut ex Theodosiano codice jus diceretur. Vide Gothofr. in *prolegom. Cod. Theod. c. 7*. Quin generatim asseverare licet, auctores occidentales legem Romanam observatam memorantes post Justiniani ævum non de jure Justiniano, sed de codice Theodosiano intelligendos esse. Sane Carolus Magnus jus Romanum restauraturus per Gallias non Justiniani collectionem, sed Theodosianum codicem restitutum ivit, ut constat ex subscriptione addita comi-

moni-

monitorio Alarici Regis apud eundem Gothofred. *loc. cit. c. 5*. Ipsi etiam veterum monumentis ibidem Gothofredus ostendit, omnes in Occidente Principes, qui Romani juris observantiam in suo principatu foverint, illud non ex Justiniano syntagmate, sed e Theodosiano codice hauriri jussisse. Tantum Romani Pontifices, qui valescentem in Italia Longobardorum potentiam suspectabant, quique eo quoque nomine Bizantinis principibus se adprobare satagebant, quod a Longobardorum institutis omnino recederent, Justiniani legibus æquiores fuerunt. Hinc Gregorius Magnus sæpiusculum argumenta desumit ex novellis Justiniani legibus, ejusque exemplo juniores Pontifices ejusdem Augusti constitutiones in medium frequentissime protulerunt. Confer *Alteferr. rer. Aquit. c. 16*.

IX. Rationibus igitur accurate subductis, si a ducatu Romano, atque Exarchatu Ravennateni discefferis, sub Longobardorum, & ipsorum Francorum regno Justiniani juris observantiam alibi in Italia frustra quæras, ut recte monuit Conringius *de orig. jur. Germ. c. 20*. Neque regeras, in iis saltem Regni Neapolitani regionibus servari Justiniani collectionem oportuisse, quæ aut initio in Bizantinorum Principum fide manserunt, aut mox, latioribus Græcorum rebus, ad eorum obsequium remearunt. Nam Justiniani quidem successorem Justinum principem sua sponte negligentissimum ipse armorum strepitus de Justiniani juris apud eas regiones observantia cogitare non patiebatur. Post Justinum vero

vero ad Regnum Francorum usque nullus turbarum in Oriente finis, & inter res domi turbidas nostrarum provinciarum vix satagebant Bizantini principes; ut proinde per id temporis potius ex Ducum edictis, & receptis locorum moribus jus dictum oportuerit in regionibus, quæ apud nostrates Bizantinis principibus paruerunt. At vero ubi post Francorum adventum ob mutua principum Longobardorum diffidia in nostris provinciis Græcorum vires evaluerunt, Justiniani collectioni in ipso Oriente jam obrogarunt Bizantini Principes. Perperam igitur per id temporis syntagma Justinianum apud nos servatum quis contendat, quod in suo natali solo explosum jam fuerat. Primo enim statim post Justiniani obitum novæ Græcorum principum constitutiones juri Justiniano in plurimis derogarunt. Deinde anno 867. basilicis concinnatis per Basilium Macedonem, ejusque filium Leonem cognomento Philosophum; eorum etiam repetita prælectione absoluta per Constantinum Porphyrogenetam; ex ipsis basilicis jus dictum in Oriente fuit, quamdiu Græcum stetit imperium. Vid. Struv. *hist. jur. c. 4. §. 2.* Inde igitur facile eviceris, Calabriae etiam, & Apuliæ Civitates, & si quæ aliæ ad Nortmannorum adventum usque Bizantinis Principibus apud nos paruerunt, in jure dicundo potius basilicis, & Juniorum principum constitutionibus, quam Justiniani syntagmate usas esse. Inde factum existimarim, ut post Nortmannorum adventum plures in Calabria Græci juris sint inventæ collectiones, nulla vero Justiniani fragmenta. Vide Jannon. *hist. civil. libr. 7. c. 2.*

§. I.

§. I. Quod vero vulgo garriunt de pandectis Florentinis Amalphi repertis, ea vetus quidem est fabula, quam alibi vanitatis arguam.

X. Porro quod ad ipsas Longobardorum leges, ubi ipsis primum Italia patuit, patriis ab initio moribus regebatur gens avitarum consuetudinum retinentissima, & armis, quam legibus tractandis aptior. Aliunde negari nequit, a veteribus Germanis Longobardos exortos esse: apud Germanos vero, auctore Tacito, plus boni mores, quam alibi bonæ leges proficiebant. Verum enimvero ubi Rothari regi Longobardorum septimo rerum cessit arbitrium, is, ob latius productos imperii fines plurima belli gloria sibi parta, pacatis jam rebus, primus leges tulit, quibus porro Longobardi pace, & principe uterentur. Anno igitur 643. celebre illud edictum capita tercenta, & sexaginta octo complexum scripsit, eumque ducem sequuti juniores Longobardi reges alia edicta sua diversis temporibus promulgarunt. Conf. Murat. *rev. Italic. script. tom. 1. p. 2.* Collectionem legum Longobardicarum omnium præter alios concinnavit Fridericus Lindenbrogius in *Cod. leg. antiqu.* & ex collatione manuscriptorum accuratius Muratorius *loc. cit.* Jure autem Longobardico, si quædam demas, quæ aut vetus in rudi populo superstitio, aut acrius belli studium suavit, nil quicquam aut sanctius, aut pro temporum ratione præstantius fingi potest. Proinde adversus Longobardos iniquiorem Lucam de Penna fuisse crediderim, a quo jus eorum, veluti *lex asinina, lex porcorum*, traducitur

Tom. I.

C

in

in præfat. ad leg. Longob. Aliunde præstantissimas leges oportebat esse, quas non pro unius Regis arbitrio, sed adhibitis in consilium Magistratibus, ac Baronibus latas constat: eum sane legum ferendarum ritum Grotius recte prætulit Romanorum Principum instituto, qui, aliorum sententiis non rogatis, nudis rescriptis suis jus faciebant *proleg. ad histor. Goth.* Inde factum, ut Italia potitus Carolus Magnus leges Longobardicas confirmavit, compluribus subinde additis, quæ novæ temporum rationes exposcerent. Ita promiscuo vocabulo leges Longobardicæ appellatæ, cum quas scripserunt Longobardi principes, tum quas Carolus Magnus, ejusque in Regno Italiæ successores tulerunt. Quapropter vetus ille collector, quicumque tandem is fuerit, utrasque in collectione sua conjunxit. Conf. Jannon. *lib. 5. hist. civil. cap. 5. §. 1.*

XI. Jam vero Longobardi principes, qui probe norant, devictorum populorum leges, atque instituta non temere convelli oportere, legibus a se latis tantum Longobardos ipsos obstringi voluerunt. Italis igitur facta potestas est utendi jure seu Longobardico, seu Romano *in Longob. libr. 2. tit. 58.* His tamen initiis eo tandem perventum, ut passim in nostris provinciis jus Longobardicum increbuerit, & ipsæ Romanæ leges tantum non omnino exoleverint. Cum enim præter Longobardicam plebem Longobardica origine barones omnes jure Longobardico uterentur, ditiores homines etiam, & qui aliquid videri volebant, ut fieri plerumque so-

let

let æmulandi studio, leges Longobardicas certatim amplectebantur. Inde factum, ut, exceptis de plebecula hominibus, qui receptis moribus tenacius hærent; clericis etiam, qui Longobardica instituta pertinacius averfabantur, in Regionibus nostris plerique omnes, divortio cum jure Romano facto, leges Longobardicas sequerentur. Ita tandem Longobardicæ leges in Regno Neapolitano jus commune evaserunt. Ex autem tamquam jus commune apud nostrates obtinuerunt non tantum per nonum, ac decimum sæculum, Longobardorum jam labante fortuna, sed & ultra Nortmannorum tempora, sub quorum auspiciis Neapolitanæ regiones Regni formam induerunt. Nam sub ipsis Svevis jus Longobardicum apud nos commune fuisse, vel inde probes, quod Friderici II. constitutiones jus Longobardicum ubique spirant, atque illud varie coercent, aut interpretantur, quod observatum a Grotio *in prolegom. ad histor. Goth.* Guilelmus quidem primus *in const. puritatem.* utrumque jus Longobardicum, & Romanum commune dixit, id ipsum tamen quomodo intelligi oporteat, ad calcem insequentis capituli infra videbimus. Hinc & Barii consuetudines ex jure Longobardico plura retinuerunt, & Magnæ Curiae ritus haud pauci jus Longobardicum potius, quam Romanum exhibent. Sed desino de his ego plura; nam ea de re accuratiorem enucleationem respublica jurisconsultorum expectat a Carolo Pecchia elegantioris ingenii viro. Ceterum tirones mihi concreditos sæpiusculum ego admonere soleo,

C 2

ut

ut. jus Longobardicum studiose versent: nam; absque eo si fuerit, in jure patrio interpretando cæcutire jurisconsultum oportet. Ejus autem rei specimina in hoc ipso libello opportune dabo.

C A P U T III.

De fato nostrarum regionum post Nortmannorum adventum.

UNdecimo ineunte sæculo pridem nutans in nostris regionibus Longobardorum potentia, velut annosa quercus securibus ista crebrioribus, in tanto rerum humanarum orbe extremum sui casum jam minabatur. Neque tamen apud nostrates per ea tempora Græci validiores. Eorum enim vires in Regno Neapolitano licet per noni, ac decimi sæculi moras mirum in modum adolevissent, ob principum tamen absentiam, eorumque res in Oriente turbatiores gradum suum diutius retenturæ non videbantur. Nam civitates haud paucæ aut a Præfectis inclementius habitæ, aut vires suas Græcis propulsandis jam pares respicientes Bizantinorum principum fidem exuerant. Ita sane Amalphitani rem eo redegerant, ut jam liberi videri vellent, & Græcis nusquam obnoxii. Obliti etiam veteris sacramenti Neapolitani Duces qualequale obsequium Bizantinis principibus denegarunt vel inde

inde securiores, quod ii tot bellis in Oriente distracti rerum Neapolitanarum satagere non crederentur. Apud nostras igitur regiones ita divisas, cum nemo unus inter dynastas vi sua præcelleret, res eo reciderat, ut in communi suorum principum infirmitate neque unius imperium subituræ sperarentur, neque diutius eum habitum retinere possent. Ita tandem nostrorum principum imbecillitate factum, ut, Nortmannis opportune adventantibus, subactæ, aut pacatæ potius eorum armis unius Regni formam induerent. Sed quia Nortmannici Regni primordia tradituri sumus, opportunum fuerit ejus gentis incunabula aperire, & quæ eam fortuna ad Neapolitanas provincias evocarit.

II. Primum omnium obscurius ab initio Nortmannorum genus; ipsum tamen vocabulum argumento est, eos Gothis, ac Longobardis haud ablimiles Septemtrionis spatia primum incoluisse. Seu Cæli regione, seu duriori parentum institutione Nortmanni ceteris mortalium robore corporis præstiterunt. Eorum tantæ in commune vires, ut clarum bello Caroli Magni nomen intra veteres limites ipsos vix continuerit, & languescere in dies Gallorum imperio, ne porro molestiores essent, Carolus Simplex ab eorum incursionibus se, suosque redemptum iret. Non enim vertente sæculo, pactis filia suæ nuptiis cum gentis duce Rollone, Neustriam Galliæ provinciam sat opulentam Nortmannis cessit; inde provinciæ inditum novum Nortmanniæ nomen. Rollon ipse Christianam religionem cum tota

gente sequutus Robertus est appellatus. Ex hoc ipso Roberto post longam nepotum seriem natus traditur Tancredus Altavillæ comes maximam nominis celebritatem apud posteros consequutus, quod ab eo prognati credantur Nortmanni illi, qui nostris regionibus latius imperitarunt, & quorum posterii initium Regno Neapolitano fecerunt Inveg. *part. 3. annal. Panorm.*

III. Jam vero qui primum apud nostrates inclaruere Nortmanni, ex numero eorum fuerunt, qui pietatis causa pro more sæculi Hierosolyma claram incunabulis Christianæ religionis urbem itabant. Undecimo igitur ineunte sæculo redeuntes inde Nortmanni numero ferme quadraginta Salernum forte appulerunt, quo tempore Guaimarus III. rerum ibi potiebatur. Comiter ab eo excepti, ut Christianorum hospitalis animus suadebat, atque aliquandiu Salerni morati propediem navem conscensuri jam erant. Verum præter expectationem casum fortuna obtulit, quo pietatem hospitis opportune pensarent. Ipsi enim præsentibus, ex Africa fortasse, Siciliave proxima Saraceni ex gentis more adventarunt cladem, ac vim minitantes, ni e vestigio Salerni Princeps largiori pecunia se, suosque redimeret. Eo imbecillitatis scilicet Longobardorum vires Salerni redierant. Guaimarus Saracenis quidquam abnuere periculosum ratus pecuniam extricare parat: jamque Salernum circumibant quæstores, qui summam Saracenis promissam viritim coraderent. Interea Saraceni, quod ibidem alias experti fuerant, nihil hostile subesse rati, per pro-

proxima Salerni litora, ac Civitatem dispersi genio indulgebant incuriosi, mox, pecunia accepta, soluturi. Contra taciti secum demirari Nortmanni piratarum audaciam, qui in pacata Civitate securi tam atrox facinus molirentur. Indignati igitur, Christiano nomini tam audacter illudi, agmine facto, temulentos prædones adorti eos partim necant, partim ad naves compellunt. Bene re gesta Nortmannis publice grates actæ, eorumque virtute Guaimarus excitus enixius ipsos rogat, ut & sibi domicilium Salerni deligerent, & adversus barbarorum incursus inibi præsidio esse pergerent. Verum, reditu, & suorum visendorum studio excusato, Nortmanni spem tantum principi fecerunt, aut brevi se redituros, aut certe ejusdem Gentis missuros alios, qui adversus Saracenorum appulsus præsto Salerni forent. Donis onusti igitur in Galliam reduces rem ordine suis enarravere impensius Guaimari desiderium ostendentes, ac magnam ab eo gratiam inituros, si qui suorum Salernum concederent. Ita primum Osmundus iram Ducis Roberti fugiens, ejusque fratres Rainulfus, Rodulfus, Asclittinus, alique Nortmannorum proceres sat magno popularium suorum stipati numero Salernum venerunt Ostiens. *libr. 2. c. 37.* & Ordoric. Vit. 3. Has primas in Regno Neapolitano Nortmannorum centurias primum sub Turstini, deinde sub Rainulfi ductu contra Saracenos, aut Græcos pro Longobardis principibus stipendia fecisse comperio. Nulla eis ab initio certa sedes. Primum Rainulfus in Aversano territorio do-

mus suis extruxit, aut castra potius communivit. Mox, cum egregiam navasset operam Sergio Neapolitanorum duci ad urbem recipendam, unde per Pandulfum IV. Capuæ principem fuerat expulſus, ab eodem Sergio Averſæ comes renunciatur Oſtienſ. *libr. 2. c. 58.* Nondum tamen juſtus Averſæ dominus Rainulfus fortaffe credebatur: tunc enim temporis contendebant Imperatores adhuc Italiæ reges, feudis quempiam, niſi per Imperatorem, inveſtiri non poſſe. Proinde Conradus Salicus, ne quid Rainulfo deeſſet, imperatorio jure Averſanum Comitatum ei confirmavit anno ferme Chriſti milleſimo triceſimo ſeptimo Oſtienſ. *libr. 2. c. 65.* Ita Rainulfus Nortmannorum primus & ſuis errabundis ſedem, & ſibi dignitatis titulum, atque imperium qualecumque paravit. Conf. Jannon. *hiſtor. civil. libr. 9. c. 1.*

IV. Sat lætis apud noſtrates Nortmannorum rebus, ſeu id expreſſit humanitas, ſeu ut aliorum aſcito præſidio res ſuæ tutiores forent, Rainulfus veteres ſodales ſuos in Nortmannia deſides ad eandem fortunam experiundam pellexit. Ita primum Tancredi Comitis Altavillæ liberi ingentiori popularium ſuorum ſtipati numero ad noſtras provincias commearunt. Eos ab initio gratulabundus excepit Guaimarus IV. Salerni princeps; verum in diem adoleſcentes eorum vires ſuſpectans ſpecie honoris ipſos alio mox ablegavit. Nimirum Michael Paphlagonius in Oriente Imperator Siciliam adverſus Saracenos recipendam inſtituit. Is, Nortmannorum ſingulari virtute reſcita, de eorum auxiliis

liis ſibi conciliandis per literas Guaimarum rogat. Ita Nortmanni bellicæ gloriæ ſua ſponte appetentiſſimi per Guaimarum facile perſuaſi, ut pro expugnanda Sicilia ſtipendia pro Paphlagonio facerent. Verum, re ſtrenue per eos in Sicilia geſta, a Græcis injurias potius, quam ullum bene navatæ operæ pretium retulerunt. Animis accenſi igitur, relictis Imperatoris ſignis, in Italiam redeunt, aſcitis Rainulfi copiis, infeſto exercitu urbes aggrediuntur, quibus in noſtris regionibus adhuc imperitabant Bizantini principes. Ita primum tota fere Apulia potiti Nortmanni, utque omnis præcaveretur externorum dolus, Guilelmum Ferribrachium Tancredi filium communi conſenſu gentis comitem renunciarunt Oſtienſ. *libr. 2. cap. 67.* Inveg. *annal. Panorm. part. 3. ann. 1043.* Primus igitur Guilelmus ex Tancredi liberis, comitis aſſumpto vocabulo, Apuliæ imperitavit. Id quidem ipſum jus belli victori detuliſſe videbatur; ne qua tamen ei dignitatis titulo controverſia porro fieret; eumque jure optimo uſurpare pergerent Nortmanni Principes, Henricus II. imperator in Italiam mox accurrens Drogoni, qui fratri Guilelmo ſucceſſerat, comitatum Apuliæ, & Calabriæ confirmavit. Ita tandem Nortmanni non tantum jure belli, ſed Henrici inveſtitura quoque captarum apud nos regionum legitimi poſſeſſores facti Hermann. *Contract. ad ann. 1047.*

V. His ita tranſactis, ſat firmata Nortmannorum potentia videbatur, eiſque unde unde parta ſecuritas. Ipſis enim amicus Henricus in Occidente

dente Imperator, Bizantini principes imbecilles, & adversus Orientis turbas vix pares, Longobardi etiam quotidie infirmiores eorum vires apud nos valescentes non temere laceffissent. Periculum tamen Nortmannis ingruit, unde minime expectabatur. Romanus enim Pontifex Leo IX. seu eorum potentiam in dies prope se adolescentem suspectans, seu, quo inclinarim magis, excitus Appulorum precibus de Nortmannorum injuriis exostulantium, Henricum in Germaniam adiit, ut conjunctis suis, & Henrici copiis, Nortmanni e Neapolitanis provinciis expellerentur. Magna apud Henricum Leonis auctoritas. Proinde non tantum belli inferendi venia, sed milites etiam ab imperatore per Pontificem facile impetrati. Leo igitur, provisus, quæ usui bello forent, ex Germanis, atque Italis exercitu numerosiori conflato, cum Nortmannis bello certaturus fines Neapolitanos ingreditur. Nortmanni, pace cum Pontifice frustra tentata, & ipsi ad arma necessitate deveniunt. Itaque cum Leone congressi ejus copias fundunt, fugantque; ipsum quoque Pontificem intra tentoria captivum ducunt. Omne jus belli tamen ab eo abstinens Umfredus comes, qui fratri suo Drogoni in comitatu successerat, & Pontificis reveritus est dignitatem, &, ut porro qualecumque jurgium cum Leone præcideretur, Civitates omnes, quibus in nostris regionibus, Siciliave aut mox potiturus, aut potitus jam esset, jure feudi a Pontifice agnoscere maluit *Malaterr. libr. 2. cap. 14.* Atque hæc prima investitura

stituta fuisse traditur, quam in Neapolitanas provincias Romani Pontifices usurparunt.

VI. Cum Pontifice rebus ita compositis, audaciores Nortmanni facti aliis quoque oppidis a Bizantino principe in Calabria, & Apulia avulsis in dies increfcere. Proinde in tanto virium incremento Robertus Guiscardus, cui, mortuo Umfredo fratre, comitatus cesserat, omisso comitis humiliori vocabulo, se Ducem Apuliæ, & Calabriæ dici jussit anno 1059. *Ostiens. libr. 3. c. 16.* Cum tamen incertum videretur, quo nova isthæc Nortmannorum potentia evasura foret, & novus Roberti titulus, & latius producti Nortmannorum fines Nicolai II. suspicacem animum perstrinxerunt. Prima diffidii origo non aliunde fortasse repetenda. Ejusdem tamen occasio ejusmodi fuisse traditur. Troja Apuliæ urbe, Græcis inde expulsis, recens Robertus positus fuerat; eam tamen, quo jure nusquam comperio, sedi Pontificiæ asserebat Pontifex; ejus igitur restitutionem urgebat. Inde jurgiorum initium, quæ mox in apertum diffidium eruperunt. Eo enim postremo deventum, ut Pontifex, omni fœdere cum Roberto, ac Nortmannis abrupto, eos Ecclesiasticæ communionis expertes renunciavit. Robertus ex sua singulari solertia Guiscardi nomen adeptus serio perpendens, frequentiora cum Pontifice jurgia recenti Nortmannorum imperio non expedire, & aliunde ejus favorem aliis regionibus in sua verba adigendis momentum sibi maximum additurum, modum aliquem volutabat, quo & e Pontificis animo obvale-

valescentes Nortmannorum vires scrupulus omnis evelleretur, & de Majestate sua nil quicquam decederet. Is statim providentissimo viro succurrit. Nimirum ob frequentes alienarum rerum invasiones, undecimo labente sæculo, ea consuetudo inoleverat, ut de rebus suis securiores futuri possessores Pontifici eas offerrent; eandem Pontifex veluti tutela sua munitas rursus utendas, fruendas oblatori daret. Ubi factum id foret, nemo unus ad eas res invadendas animum appulisset. Id enim si quis cœptasset, statim diris Pontificiis multabatur, quibus sane nil tristius Christiano homini denunciari potest. Ita fortasse feuda Ecclesiastica nata pleraque. Conf. Boehm. *jur. Eccles. libr. 3. tit. 20. §. 13.* Per ea autem tempora ejus tuitionis gratia non solum alodia privati homines, & feuda barones, sed & ipsi Principes certatim regna Pontifici obtulerunt eo nomine Romanæ Curiae tributum annuum persolventes. Ejus autem instituti frequentiam inculcaturus Cujacius ita edicit; *Qui non reges olim?* Consuetudinem haud abfimilem apud Romanos rerum dominos deprehendere licet, iis enim offerebant sua Regna reges, ut Romanorum tutela securi forent. Vide Bodin. *de republ. l. 7.* Igitur Robertus morem ætatis suæ sequutus cum Pontifice id ipsum egit, eique regiones virtute sua jam debellatas obtulit, easdem mox veluti jure feudi recepturus. Vicissim vero Pontifex, permodico censu annuo sibi servato, non tantum feudali nexu provincias sibi oblatas Roberto restituit, sed & eodem

dem sub jure ei confirmavit regiones generatim omnes, quas porro aut in Regno Neapolitano, aut in Sicilia in suum sacramentum adactus esset. Atque hoc alterum pontificiæ investituræ in principes Neapolitanos exemplum fuisse traditur Ostiens. *libr. 3. c. 16.* Cave tamen, existimes, per eam oblationem quicquam imminutum de Majestate Roberti, seque vero feudali nexu pontifici mancipasse. Id enim ut fiat, oportet, ut res in feudum data ante dationem domini directi re vera fuerit: atqui, ut recte advertit Marinus Freccia *de fuffeud. libr. 1. pag. 53.* *Ecclesia non dedit, sed accepit; non transtulit, sed ab alio occupatum recepit.*

VII. Porro, cum Pontifice fœdere ita firmato, nostris regionibus latius in dies Robertus imperitabat, &, quasi Pontificia investitura aliena invadendi jus liberum nactus esset, Siciliam mox classe petens cum fratre suo Rogerio eam inter Saracenorum latrocinia, & Græcorum imperium fluctuantem statim in suum sacramentum adigit: eandem tamen, paucis oppidis sibi servatis, fratri suo Rogerio ea de causa comiti renunciato parere jubet Ostiens. *libr. 3. c. 16.* Ipse vero in Apuliam remeans Salerno statim potitur: mox, sine liberis mortuo Pandulfo Beneventi principe, Beneventanum quoque Ducatum in suam potestatem redigit. Ita, Regni Neapolitani provinciis universis in Roberti sacramentum adactis, Salerni, & Beneventi principatui factus est finis, illi anno 1075. huic 1077. Camill. Peregr. *in stemm. Princip. Longob.* Tunc primum

num igitur in nostris regionibus Longobardi Principes deserunt. Capuæ enim Principatus Aversæ comitibus & ipsis gente Nortmannis pridem jam cesserat. Neque vero inter nostrarum Provinciarum fines, & Siciliæ limites se continuit Roberti potentia. In Orientem enim transgressus Bizantino principi infestus adfuit. Ibi, pluribus captis oppidis, & præclaras res gessit, & præclariore gesturus fuisset, nisi in florenti fortuna sua fato ibi cessisset anno 1085. Penes posteros Roberti tamen Ducatus Apuliæ non diu stetit. Ejus enim nepote Guilelmo anno 1127. sine liberis decedente, proximæ agnationis jure Rogerio II. magno Siciliæ comiti Ducatus Apuliæ cessit. Is enim patruelis fuerat Duci Rogerio Guilelmi patri. Ita tandem Rogerius tot provinciis auctus, Neapoli mox potitus etiam, a Riccardo Capuæ principe juramento quoque fidelitatis accepto, Ducis omisso vocabulo, anno 1129. rex Siciliæ salutatus est populorum consensu: quem quidem titulum regno acquirendo optimum ego crediderim. His initiis Neapolitanæ provinciæ unius Regni formam induerunt. Quo vero rerum humanarum orbe ad Svevos, Andegavenses, Aragonios, Austriacos sit idem translatum, quomodo denique sub faustissimo Hispano nomine beatitatem suam hodie experiatur, sciens ego prætereo, ne longius hic Ajax excurrat. Nam Nortmannos insequuta tempora & ipsius vulgi memoriæ pene hærent, neque hunc Catonem augere debent. Quod igitur superest, de regimine, & legibus per Nortmannos apud nos

nos constitutis pauca delibabimus.

VIII. Quod ad Nortmannorum regimen in nostris provinciis institutum, id sat incertum inter armorum strepitus ab initio fuit. Ubi tamen, rerum potito Roberto Guiscardo, eorum firmatus est principatus, eum saltem de jure publico ferre leges oportuit, cujusmodi principatus foret, quinam ei potiundo essent, quæ jura in novo principatu baronum, quale obsequium eorum in principem, quibus finibus eorum potestas, ac jurisdictio coerceretur. Quod vulgo igitur tradidere nostrates post Jannonium *hist. civil. libr. II. c. 5.* primum ex Nortmannis regem Rogerium leges apud nos scripsisse, id de jure quidem privato concesserim, neutiquam vero de jure publico; nisi adeo bardum, ac stupidum Robertum quis sibi finxerit, ut incerto, ac prædatorio jure novum principatum jactari vellet. Aliunde ipse Falconis Beneventani locus, quo Jannoni ad suam sententiam firmandam abutitur, videtur evincere, Robertum Guiscardum ante Rogerii regnum de jure saltem publico tulisse leges, quibus a Nortmannis subacti populi pace, & principe uterentur. Ita enim apud Falconem in vita Guilelmi I. ferocientes barones, ac nobiles: *ut, his, aliisque perniciosis legibus abrogatis, eas restituat consuetudines, quas avus ejus Rogerius comes a Roberto Guiscardo prius introductas observaverit, & observari præceperit.* Si enim consuetudines non per principem ipsum introducuntur, sed sua sponte ipso utentium usu inolescunt, sat, puto, liquet, introductas a Ro-

a Roberto consuetudines ipsissimas fuisse leges ab eo scriptas. Neque regeras, eas leges consuetudines appellasse Falconem. Primo enim absurdum fuerit, apud auctorem sequioris ævi ex proprietate verborum argumenta captare. Deinde Roberti leges eo vocabulo a Falcone sunt designatæ, quia earum pleraque Robertus ex patris Francorum moribus fortasse desumpserat. Latas autem a Roberto leges baronibus, ac nobilibus favorabiliores fuisse vel inde crediderim, quia iis potius regi vellent, quam duriusculis illis recens a Guilelmo latis.

IX. Robertus igitur a singulari sua solertia adeptus Guiscardi nomen, potentiæ jam securus, in devictarum regionum ordinando regimine leges tulit, quæ & unius imperium perpetuo confirmarent, & privatorum securitatem adversus baronum potentiam tuerentur. Is autem Gallicæ & ipse originis probe norat, Galliæ regno olim per Principes male consultum; ibi, inter principes, & barones divisis cum imperio viribus, imbecilliores fuisse reges; intestino eo regni vitio reges primæ stirpis primo vi principatus exutos; deinde, Pipini valescente potentia, inane quoque regis vocabulum amisisse. Præterea iisdem fere de causis Longobardorum in Italia principatum dissolutum meminerat; in tres enim ducatus divisa potentia, iisque in minutiora subinde frustula comminutis, precarium principum Longobardorum imperium diutius stare non potuisse. Roberto obversabatur & illud, regiones in deditio-

res

res adversus barones forent, & unius principis iussa suspiciendo ab eo arctius pendere insuescerent; eo instituto neglecto sub Longobardis, primo adversus principem vires baronum evaluisse; deinde mutuis diffidiis utrosque debilitatos, ac fractos in Nortmannorum potestatem redactos. Verissimum ei videbatur illud,

Οὐ χρηστὴ πολυκοιρανίη, εἰς κοίραν ὁ εἶω.

Non utilis principatus multorum, unus esto princeps.

Hæc serio perpendens vir prudentissimus in novo principatu constituendo regiminis fundamenta jecit, quæ sequuti porro Nortmanni principes & sibi adversus barones securitatem pararunt, & regibus populorum animos arctius devinxerunt.

X. Robertus igitur, licet necessitati obsequutus & veteribus plerisque baronibus feudorum possessionem confirmarit, & suorum virtutem gratificatus Nortmannis haud paucis feuda concesserit, eos tamen neque imperii potestate, neque militum copia pollere voluit. Neque vero promiscue civitates quaslibet feudali nexu concessit: sibi enim retinuit eas generatim omnes, quarum vires opulentiores in perniciem principis barones facile possent pellicere. At vero exquisitiorem imperandi artem potissimum exeruisse videtur in Castaldorum abolendo munere, quorum sub Longobardis potestas ingentior, & ipsis principibus periculosa fuerat. Ii enim & vi militari pollebant, & fisci rationes curabant: imperii etiam potestate præditi de civium capite liberius statuebant. Inde factum, ut Capuæ Castaldus, quod supra monuimus, Beneventano dynastæ

D

dene-

denegato palam obsequio, principem & ipse egerit, eumque in ordinem redigere Radilchius mox frustra tentarit. Castaldis igitur abolit, imperandi exercitus potestatem sibi retinuit; fiscalis pecuniæ curam *Camerariis* demandavit; imperium, & in facinorosos animadvertendi potestatem per *Iustitios* a se constitutos explicari iussit. Hinc sat abnorme visum, & a Nortmannici juris ingenio alienius privilegium per Guilelmum II. Montisregalis abbati concessam, quo intra Monasterii, & feudorum fines potestate gladii armatus is fuit Pyrrh. *hist. Eccles. Montisreg. tom. 1. p. 455.* Castaldis autem exolescere iussis, Regni quoque divisio in *Castaldias* abolita; nova suffecta in *Iustitiariatus* partitio ab *Iustitiariis* nomen indepta Petr. Janon. *hist. civil. libr. 17. c. 5.* Baronibus vero non tantum imperium, sed in causas quoque pecuniarias jurisdictio denegata fuit. Ipsæ enim pecuniariæ causæ, siquidem graviores forent, per *Iustitios* definiendæ erant; sin leviores, per *bajulos* a Principe missitari solitos de iis pronuntiatum oportuit. Eam sane legem ævitate sua jam languescentem restitutum ivit Fridericus II. Nortmannorum in Regno successor *constit. cum satis.* Ibi enim aperte cautum, ne in Regno uspiam per alios causæ definirentur, quam per *Iustitios*, aut *bajulos*, aliosve *judices* a se constitutos. Inde factum, ut sub Nortmannorum Regno baronibus de principe præclare meritis tamquam singulare privilegium concedi soleret *bancus*, & *judex*; qua tamen formula civilis tantum

juris.

risdictio concessa videbatur. Eo pertinet Græca charta Rogerii regis ex Ughello apud Dufresn. *voc. bancus.* Καὶ δίδομεν αὐτῷ ἀδείαν τὴν εἶναι βαρχον, τὴν κρατεῖν κρίτας, καὶ κρίνειν. Potestatem ipsi facimus habendi *bancum*, constituendi *judices*, & *judicandi*. Ita quidem Robertus, eumque sequuti Nortmanni, & Svevi principes. Quibus tamen privilegiis aucti fuerint apud nos barones novissimis Regni legibus, alias opportune liquebit.

XI. Quod ad jus, quod sub Nortmannis apud nostras regiones obtinuit, id neque uniusmodi fortasse fuit, neque de eo facile decerni potest. Nimirum cum armorum sonitus inter tot ejus ætatis turbas legum vocem audiri non pateretur, & in Italiam universam longe maximus confluxisset peregrinorum numerus, res eo redierat, ut rogati singuli publice profiterentur, quo jure lites suas definiri vellent. Ubi factum id foret, ab jure semel electo resilire prohibebantur. Eam sane consuetudinem in Italia jam valescentem ad fraudes præcavendas scripta lege Lotharius firmatum ivit in *Langob. libr. 2. tit. 58.* Sic enim ibi. *Ut cunctus populus Romanus* (Romanorum vocabulo hic intellige generatim omnes, qui in Italia domicilium constituissent) *interrogetur, quali lege vult vivere, ut tali lege, quali vivere professi fuerint, vivant.* Cum igitur sub Nortmannis diversarum Gentium homines in nostris regionibus lares sibi fixissent, ex Lotharii constitutione, moribusve ita receptis existimarim, pro cujusque

Gentis diversitate apud nos diverse jus dictum; igitur alio jure Longobardorum, alio Francorum, Nortmannorumve, alio etiam nostratium controversias definitas. De ipsis vero nostratium causis non eodem jure pronunciatum crediderim. Nam in arte regnandi non mediocriter versati Nortmanni apprime callebant, devictarum Gentium leges, & instituta non temere convelli oportere. Proinde adversus victos facillimos se præstantes eis veteris sui juris observantiam annue- runt. Ita Neapolitani per Rogerium in deditionem accepti ab eo exorarunt, ut ipso- rum controversiæ ex veteri jure suo componeren- tur Falcand. Benevent. *ad ann. 1140.* Contra Bariensibus jure Longobardico uti concessum, quod apud ipsos pridem invaluerat *consuet. Bariens. in præm.* His fortasse initiis in pluribus Regni Civitatibus consuetudines diversæ subortæ.

XII. Jam vero quod diximus, diverso a Nortmannis jure nostrates usos, id eo pertinet, nostrarum provinciarum homines adactos non fuisse patriis Nortmannorum legibus, & institutis, quæ ex Nortmannia illi secum advexerant. A Nortmannis enim principibus apud nos promulgatæ constitutiones non minus Nortmannos ipsos, quam nostrarum regionum homines obstrinxerunt. Ceterum tanta in Neapolitanis provinciis juris incertitudo ex originis diversitate promanans non diu quidem videtur obtinuisse. Eam enim saltem ex parte coercuit Guillelmus II. *in const. pu- ritate. de præstand. sacram. bajul. & camer.* Siquidem ibi optimus ille princeps, abrogato jure

Fran.

Francorum, jus dici jussit secundum Regni con- stitutiones; ipsis vero deficientibus, *secundum ju- ra communia Longobardica, & Romana*, prout *qualitas litigantium exegerit.* Inde autem aperte constat, sub Nortmannis principibus apud Neapolitanas provincias leges Longobardicas jus commune fuisse. Indidem tamen exoritur nodus longe difficillimus, quem & pauci viderunt, & nemo pro dignitate hactenus extricavit. Guillelmus scilicet jus commune vocat non minus Longobardicum, quam Romanum. Verum abnorme, & monstro simile videri queat, duo jura communia in eodem Regno constituere. Vix enim quidpiam fingi potest judiciis turbandis opportunius; neque ego video, quo judex in legum conflictu confugerit, si, quod frequentissimum, jus Longobardicum contrarium Romano foret. Ad injectum scrupulum eximendum illud mihi succurrit, Nortmannorum tempore re vera duo jura in nostris regionibus fuisse communia ita tamen, ut alibi locorum Longobardicum, alibi jus Romanum commune censeretur. Ita quidem, quod supra præverti, Barii jus Longobardicum commune fuit, commune fuit & alibi, ubi Longobardi diutius imperitarunt. Contra jus Romanum commune fuit apud regiones, quæ Longobardis non paruerunt. Aut hæc, aut nulla via superest evellendo scrupulo, quem Guilelmi constitutio injicit. Ceterum jus Longobardicum eo cum discrimine in nostris regionibus diutius perennavit, idque non tantum sub Svevis principibus, sed sub Andegavensibus etiam

iam apud nos obtinuisse videtur. Alias operam suam abusus esset Blasius de Morcone, qui sub Roberto commentarios ad jus Longobardicum scripsit, quos penes se fuisse narrat Frecc. *de suffeud.* Verum sub Aragonensibus fortasse, gliscente in dies auctoritate Romani juris, jus Longobardicum in nostris regionibus omnino Romano cessit. Hinc Matthæus de Afflictis, qui floruit sub Aragonensibus, sua quidem ætate, scribit, jus Romanum apud nos Longobardico præferri solitum, apud majores tamen Longobardicum Romano prælatum. Conf. Jannon. *hist. civil. libr. 5. c. 5. §. 1.* Sed nos latius isthæc, quam pro instituto Longam igitur sæculorum navigationem emensi in patriam remeabimus, ejusque in legibus subsistemus.

JUS REGNI NEAPOLITANI

NOVISSIMUM.

LIBER PRIMUS.

TITULUS I.

*De diversis speciebus Neapolitani juris,
ejusque codicibus.*

Vulgata juris Romani divisio in scriptum, & non scriptum juri Neapolitano quoque solet accommodari. Juris scripti vocabulo leges designavere veteres, quæ legitime promulgatæ forent, ab eo scilicet, cui legum ferendarum in Civitate jus esset. Cum igitur in Regno Neapolitano legum ferendarum arbitrium ad jura Majestatis perpetuo pertinerit, liquido inde constat, jus scriptum Neapolitanum videri oportere, quod diversis temporibus per Neapolitanos principes constitutum fuit. Id autem continetur in codicibus *constitutionum, capitulorum, Magnæ Curie rituum, pragmaticarum*; in Regiis etiam literis, edictive recentioribus. Et ea enim inter jus Neapolitanum scriptum referri debent, licet nondum in codicem auctoritate publica concinnatum redacta fuerint. Ne quis igitur illotis, quod ajunt, manibus